

מועד קריאת השם*

אחר שהתבארה החשיבות הגדולה שבקריאת השם, ראוי לברר את מועד קריאת השם. מועד זה משתנה לא רק בין זכרים לנקבות, כי אם גם בין הזכרים עצמם - בין נימול בזמנו לנימול שלא בזמנו. הימצאותו של פג - לדוגמא - בטיפול אינטנסיבי רצוף פרק זמן ממושך, עלול במקרים רבים למנוע קיום מצות מילה בזמנה.

ניתן לומר כי כמעט ללא יוצא מן הכלל, לא מצוי פג הנימול בזמנו, ביום מלאות לו שמונה ימים, והדחייה נמשכת בדרך כלל בין שבועיים לבין חודשים, כאשר הכרעת המועד מחייבת שיקול דעת הלכתי ורפואי כאחד.

מתוך כך מתעוררת שאלה מתי לקרוא שם לאותו פג אשר מילתו מתעכבת: האם גם אצלו נוהגת הצמדת השם למעשה המילה, וכפועל יוצא מכך תידחה גם קריאת השם פרק זמן ממושך; או שמא במקרה שכזה אפשר להקדים את מועד קריאת השם עוד בהיותו ערל. מובן שאם ההכרעה כצד השני, הרי תשוב ותעלה שאלת בחירת המועד המתאים: אם קודם שמונה ימים או דוקא אחריהם.

קריאה צמודה לברית המילה

א. האמת ניתנה להיאמר כי לא מצינו סמך ומקור קדום אשר מחייב במפורש הצמדת קריאת השם דוקא סמוך לביצוע המילה והכניסה לברית אבות. לא בש"ס, ואף לא ברמב"ם וש"ע, לא ציינה הקפדה וחובה שכזו. יחד עם זאת, מנהגם זה של ישראל, יש לו כמוזן על מה להתבסס.

על שנים מגדולי האומה נאמר שנקרא להם שם חדש - סמוך למילתם. אצל אברהם הוסמכו והוצמדו זו לזו¹ פרשיית שינוי שמו

* מתוך: הפגות בהלכה.

1. ראה בראשית פרק י"ז.

מאברם לאברהם ופרשיית מילתו. היו מן הפרשנים² שראו בסמיכות זו מקור ראשוני קדום לשייכותם ההדדית של המילה ושל השם³. אמנם היו⁴ שפקפקו בתוקפה של ראייה זו, ובפרט אחר שזדו שמו השני.

סמך ברור יותר מצוי במדרש⁵ אודות משה: "ר' נתנאל אומר ראו

2. זהו הסמך, הטעם והמקור העיקרי, הניתן בסידורו של רבינו שלמה מגרמייזא. ר' שם בברכת המילה (עמ' רפ"ז), "ולמה אין קוראין שם לנער כי אם ביום המילה, לפי שלא נקרא אברהם אלא אברהם כי אם בשעת מילתו וכו' נקרא שם כאברהם שנקרא כן בשעת מילתו כן קורין לילד שם בשעה שנימול" (וראה שם במבוא עמ' 22 - הערת ר"מ הרש"ר כי פרק זה שייך לתקופה מאוחרת יותר "וכנראה שיש לייחסה לר' אליעזר בעל הרוקח" כפי שמשמעו הן מן הסגנון והן מן המקבילות). ואכן בוהר סוף פרשת לך-לך האריכו בדבר מעלתו היתירה של אברהם אחר המילה, ביחס למצבו הקודם, ועל השתקפות הדבר בתוספת הה"א אשר ניתנה לו ולשרה סמוך לכך - עיי"ש באורך.

כיוצא בכך הם דברי ר' יעקב הגוזר בספרו "כללי המילה" (נדפסו בספר "זכרון ברית לראשונים", עמ' 94): "... ומני"ל שצריך לשנות שמו בשעת המילה, נלמוד מאברהם אבינו, שעד שלא מל בשר ערלתו, היה שמו אברם... ומיד כשנימול נשתנה שמו לשבח וכו' מכאן שמשנין שם הנער לשבח תיכף למילה משם ערלות לשם יהודי". וכן כתב היעב"ץ בספר "מגדל עוז" - בריכה עליונה נחל תשיעי ריש פרק י"ז: "לקרות שם לילד הנימול - ביום המילה שנכנס לברית נותנין לו שם ושארית, וכדרך שנשתנה שמו של אברהם אבינו לטוב ביום מילתו". וכן ר' בפי "דובר שלום", אשר בסדור "אוצר התפילות" חלק א' - סדר ברית מילה, ועוד כיו"ב בפי מחברים נוספים.

3. לשיטת אברבנאל (בראשית כ"א) ניתן לצרף לכלל אלה הקרואים בשם דוקא אחר מילתם, גם את יצחק. חלוק הוא אברבנאל בפירושו שם על דברי הרמב"ם - וכן גם דברי המלבי"ם, ר' להלן הערה 17 - וסבור הוא כי "אמרו בן שמונת ימים, נראה לי שחוזר לשני הדברים יחד, לקריאת השם ולהכנסתו בברית, ששני הדברים עשה בהיותו הילד בן שמונה ימים... ומה שכתבתי הוא היותר נכון" - ביחס לדברי הרמב"ן (אשר לא מצאנום בספרינו). אי"כ לידו גם יצחק נקרא בשמו רב אחר מילתו, ואדרבה אצלו זהו שמו הראשון והיחיד.

4. העיר בספר "חוקי דעת" אות מ' (הוב"ד בספר "זכרון ברית לראשונים" חלק המילואים ס"י י"ב, עמ' 248): "אין זה ראייה, דנהי שהשתנה שמו אז, מ"מ היה לו כבר שם אברם קודם שנימול". ועוד צריך להוסיף על הערה זו, כי דוקא צווי שינוי השם קדם - עפ"י פשוטו - לציווי המילה; שהרי תחילה נאמר (בראשית י"ז ה') "ולא יקרא עוד את שםך אברם והיה שםך אברהם וגו'", ורק אח"כ הצטווה במילה כדיבור בפני עצמו (שם שם ט' ואילך). ואף אם לפי מדרשו נרמזה המילה כבר במילים "והיה תמים", עם זאת לפי פשוטו נראה שחסרון רב יש לה לראיה זו.

5. פרק דרבי אליעזר פרק מ"ח.

אבותיו של משה תארו של משה כמלאך אלקים⁶, מלו אותו לח' ימים וקראו שמו יקותיאל⁷. כאן כבר נשמעת בבירור הסמכת הקריאה למילה. יחד עם זאת, מקורות אלה מצביעים לכל היותר על קיומו המעשי של הנוהג, ברם הם לא ציינו מפורשות לא כחובה ואף לא כמנהג.

ראיה משמעותית יותר למנהג זה ניתן לראות בתפילה ובברכה אשר צויינה כבר בפי גאונים וראשונים⁸ לאומרה אחר המילה. ברכה זו

6. על הדגשת התבוננות מיוחדת זו בתארו של משה, כתב להעיר בסי "זכרון ברית לראשונים" חלק המלואים סי' י"ב (עמ' 248) משם ר"י הגאון בעל מנחת חנוך, שבדרי"כ מלין לשמונה את מי שהכל שמחין בלידתו, ואולם "במצרים לא היו שמחים מפני גזירת השלכה ליאור, אי"כ אין טעם למול לח' דוקא! רק במשה שהי נתמלא הבית כולו אורה... ידעו שניצול, לפיכך מלו אותו לח' ימים". עוד הוסיף, שהלא משה נולד לוי' חדשים ויומיים והרי זה ספק נפל, דשמא טעו בבי' ימים; והלא ידוע שמושה נולד בשבת, וספק שכזה אין מילתו דוחה שבת! מסיבה זו נזקקו לאותה התבוננות מדוקדקת בכדי לבחון ולוודא שנגמרו סימניו, ואח"כ מלוהו לשמונה. לכך צריך להוסיף הערת הרד"ל - פרק דרי"א שם, הערה ל"ז - דהלוא אמרו בגמ' סוטה י"ב וכן איתא באבות דרי"א פ"א שמושה נולד מהול! וצ"ל שהכוונה במדרש הינה להטפת דם ברית לשמונה.

7. הוא השם הנזכר בדה"א ד' י"ח, ונדרש בתרגום - ורד"ק - שם ובגמ' מגילה י"ג א' על משה (ורי גם הערת הרד"ל - הני"ל, שם אות ל"ח - בנוגע לפירוש השם). בנדון דגן צריך להעיר כי מ"מ דוקא לשם זה לא היה קיום, ואילו דוקא לשם משה אשר הוענק לו מאוחר יותר, דוקא הוא זה שהפך שמו העיקרי; והרי זה שלא כטעמו של ר"י בר יקר (להלן הערה 9) הסבור שהסמכת השם למילה מביאה לקיומו. אמנם יתכן ומאחר ושני השמות ניתנו בהיותו מהול, לפיכך אין בשניהם חסרון ערלות ואין פחיתות גם בשני, זה שהתקיים לדורות.

8. ראה סדר רב עמרם גאון - סדר המילה פ"ס קמ"ה במהדו' גולדשמידט - שם מצוי הנוסח בארמית: "תשתלח אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מימריא דשמיא לאסאה לרביא הדין, ויתקרי שמיא פלוני בישראל וכו'". וכן מצוי בעברית במחזור ויטרי - הלכו מילה ס"י תקי"ו: "...או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ויקרא שמו בישראל פלוני בר פלוני וכו'". וכן ר' כיו"ב בסי' "פירוש התפלות והברכות" מר' יהודה בר יקר (רבו של הרמב"ן) בברכות המילה, ובסי' "כללי המילה" לר' יעקב הגור (זכרון ברית לראשונים" עמ' 94). וכן היו מן הגאונים והראשונים אשר החלו להזכירה, ברם לא הגיעו לפיסקה זו ולא ביטאוה מפורשות - ראה סדר רס"ג עמ' צ"ט: "אח"כ מתפלל בעדו וקורא לו שם בתפלה", ור' הערת המהדיר - שי אסף - "אפשר שהכוונה לתפלת או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו... אבל אפשר שכוונתו לתשתלח אסותא". כיו"ב ר' קיצור דברים בספר "העיסור" שער שלישי הלכו מילה ח"ד, וכן בספר ראבי"ה ח"א עמ' 360. ועי' בספר "המנהיגי", ובשבה"ל הלי' מילה ס"י ד', או"ז ח"ב ס"י ק"ז, "ארחות חיים" ח"ב עמ' 9, וכן ר'

כוללת לא רק תפילה להחלמתו של הרך הנימול, אלא ממשיכה ומזכירה במפורש את המשפט: "ויקרא שמו בישראל וכו'".

שני דברים משתמעים מסגנון תפילה זו. ראשית, משתמע מכך כי עד עתה לא היה לו שם לרך הנימול; שנית משתמע מכך, כי רק עתה מכאן ואילך ניתן שמו להיקרא בישראל - אחר המילה וההכנסה בברית אבות. ואכן עד היום הזה, הנוהג הרגיל והמקובל הוא לקרוא שם לתינוק בתוך ברכה זו הנאמרת אחר המילה.

ב. טעמים שונים ניתנו למנהג זה השולל קריאת שם בעוד הולד ערל, ומצדד בהענקתו רק אחר הכנסתו לברית. היה מן ה"ראשונים"⁹

מהרי"ל הלכו מילה ס"ו ב'; ולהעיר מתרגום יונתן בראשית מ"ח כ', ועוד. אמנם המקור הקדום ביותר - ככל הנראה - המצוי בידינו ומזכיר ברכה זו, הינו מדדש "שכל טוב" לפרשת לך-לך (עמ' 19), שם נאמר: "אוי"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"י וכו'". ושם עוד המשיכו והוסיפו את התפילה בארמית לרפואת הילד והחלמתו, כמו גם לרפואת אמו (ור' שם בהערה ס' בנוגע למקורות תפילה זו, ותלייתה בירושלמי - אף שאין לזה זכר בירושלמי דילן. ועי' בספר ראבי"ה ח"א עמ' 360 הערות 11-12, ור' משי"כ אודות סימוכי ברכות אלה ומקורותיהם, והשערות בנוגע לאותו "ירושלמי". ור' שם עמ' 9 הערה 17: "כבר גיליתי דעתי והוכחתי בראיות כמעט הנדסיות שלפני חכמי אשכנז וצרפת הראשונים היה ירושלמי אשר נקבצו ובאו לתוכו הוספות רבות מן הבבלי ומספרי אגדה והלכה אחרים וביחוד מספרי הגאונים". וראה עוד בזה בספר "מחקרים בספרות התלמודית" - לכבוד הר"ש ליברמן - עמ' 42 הערה 130 וכן גם עמ' 18 הערה 37. דומה כי החל מאותה תקופה התפשטה ביותר אמירת ברכה זו מיד בסמוך אחר המילה.

ר' יהודה בר יקר (רבו של הרמב"ן) בפירושו לתפילות ולברכות - ברכות המילה: "9. ... שלא רצה לקרוא לו שם עד עכשיו שנימול ונעשה ישראל כדי שיהא שמו קיים... ועוד אצל התפילה שמתפלל להקב"ה קיים הילד הזה אומר לו ליקרא שמו בישראל עד הסכמתך שלא יהא צריך לשינוי בשם" (וזאת על סמך ירושלמי ברכות א' ו' וכן תנחומא שמות ד', עיי"ש).

דברים קרובים ודומים לכך, ראה בפירושו של "חזקוני" עה"ת, בראשית י"ז, ה'. גם שם הבדיל בין שם שנתלוח בגיות, לעומת שם שנתלוח ביהדות; בין שם הניתן עיי' בני אדם, לעומת שם הניתן עיי' הקב"ה. ור' עוד גם בספר "כללי המילה" לר' יעקב הגוזר ("זכרון ברית לראשונים", עמ' 95) וכן דברי אה"ח בספר "חפץ ה" - אשר הובאו בפרק הני"ל, על קריאת השם, בהערה 13.

אמנם על הטעם הראשון, טעם קיום השם, ראוי להעיר כי דוקא שמו של משה מערער במקצת אותה הנחה. הלוא לגביו מצוי שדוקא השם שניתן לו סמוך למילתו - יקותיאל, ר' לעיל הערות 5, 7 - דוקא שם זה כמעט ולא תפש, ולעומת זאת השם השגור בפי כל הוא דוקא השם אשר ניתן לו עיי' בת פרעה, שלא בצמוד

שראה בכך סגולה לקיום השם ולא-שינויו והמרתו בעתיד. מהשוואת מקרה שמם של אברם ושרי - אשר הוחלף לחלוטין - לעומת שמו של יעקב - הנשאר גם אחר נתינת השם ישראל - מכאן למד כי שם הניתן "ביהדות" סגולתו שיתקיים. כמו כן, שם הניתן ומוסכם ע"י הגבורה לא יוחלף; לכן שמו של יצחק אשר נקבע בצווי הקב"ה לא הוחלף, ולעומת זאת שמם של אברהם ויעקב השתנה. כך נקבע אפוא לדורות כי נתינת השם תיעשה דוקא "ביהדות" - אחר הסרת הערלה, וכן תוצמד לה ברכה ותפילה להקב"ה "ליקרא שמו בישראל על הסכמתך, שלא יהא צריך לשינוי בשם".

טעם נוסף ובסיסי יותר היה "מפני שהוא עוסק בברכת הקטן, צריך לקרותו בשמו"¹⁰. כלומר, העיסוק במילת הולד מביא לצירוף כל השייך אליו, לא רק המילה אלא גם ברכת החלמה וקיום, וכן גם קריאת השם. לכך מתווסף טעם אחר, החוזר ונשנה אצל מחברים רבים¹¹: טומאת הערלות המעכבת מקריאת שם. דומה כי אחר כל

למילה! אם כי - למרות זאת - שני השמות ניתנו "ביהדות".

10. "כללי המילה" לרי יעקב הגוזר, הני"ל, עמ' 94.

11. בספר "כללי המילה" שם; "ד"א מפני מה תקנו לקרות לו שם לנער תיכף למילה, משום דעד עתה לפני המילה היה שם טומאה לפניו, וחרפה שם ערלות. ועכשיו שנמול וקיימו בו מצות מילה צריך לשנות שמו לשבת, שם טהור וקדוש...". (רי שם בהערות - הערה 9 - כי מכאן נבע מנהג בני ירושלים "שהת"ח והקרונים אינם מברכים את הנער" עד אחר המילה, מאחר ועדיין "אינו כלי ראוי ומזומן לברכה". אלא שיחד עם זאת ביאר מנהגם של אלה המברכים בכל זאת, שמפרשים הברכה כבקשה שלא יאונה לו כל נזק, ובקשה זו שייכת אליו עוד בהיותו ערל.)
ובספר "חסד לאברהם" מעין שני נהר נ"ב האריך לבאר מעלת האדם אחר שנימול כדת וכדין, ופחיתותו היתירה בהיותו ערל. משום כך "א"א שיקרא בשם ישראל" בהיותו ערל וטמא, "ולזה נהגו שלא יקרא לו שם רק אחר המילה שמאחר וכבר נסתלקה הערלה והטומאה אז ודאי תחול עליו סוד הנשמה וכו'". וכן האריך בדברים אלה בספר "זרע שמשון" - בראשית דף ו' ע"א - לבאר טעם הקריאה רק אחר המילה "כדי לרמוז שעתה שהוסרה הערלה והקליפה אז אנו קוראים להשם כדי להמשיך עליו רוחניות וקדושה. אמנם כשהיתה לו הערלה והטומאה לא היה מן הראוי להניס שם הקדושה". וראה עוד בספר "זכר דוד" מאמר א' פרק פ"א, ובספר "ברית אבות" סי' ח' אות א'.

לכך ניתו לחוסיף ולהעיר ממנהגם של ישראל להעניק שם חדש לנר; כלומר, לזה היוצא מערלותו וגיותו וכנס לכלל ישראל. וראה בפרק הני"ל, על קריאת השם, פיס' י"ב והערה 36. כך גם מנהג שינוי השם לשם העולה לגדולה (שם בפס' ובהע'

שנכתב לעיל אודות מהותם של שמות ישראל, מובנת ההסתמכות שבהענקת שם בעוד הילד ערל. רק אחר "השלמתו"¹² במעשה ברית המילה; רק אז מתאימה לו ביותר נתינת שם. מובן מאליו שנאמרו בזה עוד טעמים נלווים¹³, ברם אלה יסודם ועיקרם. מכאן נבעה הכרעתם ומסקנתם של "אחרונים"¹⁴ לשלול קריאת שם קודם לקיום מצות המילה.

- 34-35) עשוי להיות בסיס וסמך נוסף להענקת שם לוולד דוקא אחר שנימול ו"עלה לגדולה".
12. ראה בספר "זרע שמשון" הנז': "אחר המילה, שנעשה הילד שלם ותמים אז אנו קוראים לו השם, לומר כמו שהשם היה גמר ותשלום הנריאה ואפי"ה רצה הקב"ה שיהיה ע"י אדה"ר, כן אין לתמוה אם אף אחר המילה שהיא גמר דשלימות נתנה הקב"ה לנו לעשותה" (ומכאן תשובה ניצחת לטענתו של טורנוסרופוס לר"ע אודות מעשי ה') וכן ר' בפירוש "דובר שלום" אשר בסידור "אוצר התפילות" ח"א - סדר ברית מילה: "כאשר נימול הילד והגיע לתכלית שלימותו שלימות ישראל, נקרא אז שמו לפי תכונת שלימותו" (ור' שם הדוגמ' שנקט, מן העץ אשר שמו משתנה עפ"י תכליתו. כשהוא מחובר נקרא אילן, כשהוא נקצץ נקרא עץ, וכשנעשה כלי נקרא ע"ש הכלי).
13. עוד טעמים בדרך דרוש, ראה מאמרו של הרא"ד בלר, נדפס בחובי "אסיא" ל"ח (אלול תשד"י) עמ' 68-71; וכן ראה בספר "אוצר הברית" (וויסברג) א', עמ' ר"ב; וראה מאמרו של הרב אלי' כ"ץ, בקובץ "צפונות" - עמ' מ"א-מ"ג, ושם - ז', עמ' ק"ח-ק"ט.
14. ראה "חסד לאברהם" הנז': "נהגו שלא יקרא לו שם רק אחר המילה", וכן גם בספר "זרע שמשון" הנז'. ובספר "זכר דוד" הנ"ל האריך בזה, וכתב כי: "...ישים השם עליו בשעת המילה ובלבד שלא יקדים, אמרו כי שעת הכושר לזה הוא". משום עליו הקפיד כי גם כאשר השלטונות מחייבים המצאת שם לצורך תעודות וכיו"ב, עס זאת "יזוהר שלא לבטא בשפתיו אלא יכתוב על הנייר ועל הדפטרלא לא זולת, למען יצא מן הכח דוקא בשעת המילה" (ור' שם הערתו בנוגע לראיה מיצחק - ר' להלן הע' 17 - וביאורו לנוהג חריג זה אשר ממנו אין ללמוד "ואין לך בו אלא חדושי", ובפרט שלפי האברבנאל אין משם כל ראיה). כיוצא בחקפדה זו ע"י בשו"ת "אהל אברהם" (קארפעלעס) סי' מ"א אשר שלל כתיבת השמות ברשומות אזרחיות תיכף אחר הלידה, מה שהוא נגד מנהג קריאת השם דוקא אחר המילה ולא קודם לכן (ור' שם סימוכו מנח לאיחור קריאת השם "משום יראת היוזק" - עפ"י מדרש ופרשנים; וע"ע "מדבר קדמות" להחיד"א מערכת ג' וסי' "טעמי המנהגים" אות תתקכ"ט).
- ולהוסיף כי גם מדברי הרמב"ן עה"ת - שמות ד' כ' - משמע כי הרגילות והנהגה השכיח היה להצמיד קריאת השם למילה, וכך היה ראוי לנהוג אצל בני משה - לולא העיכובים השונים (ומכאן הערה למונח בספר "אוצר כל מנהגי ישראל" סי' מ"א סעיף ז', כי מנהג זה של קריאת שם אחר המילה החל מימי בית שני). וע"ע בהערת "מקור חסד" על "ספר חסידים" סי' תתש"מ אות א' בנוגע למנהג

הקדמת קריאת השם

ג. השאלה היא עד כמה מנהג זה וטעמים אלה מכריעים למעשה, כאשר מדובר בעיכוב ארוך וממושך. אם אכן יתקבל נוהג זה הלכה למעשה גם במקריהם השכיחים של פגים לדוגמא, הרי זה עלול לשלול הענקת שם פרק זמן ממושך ביותר. לכן יש מקום לשאלה עד כמה נוהג זה אשר אינו מושרש לא בש"ס ולא ברמב"ם ובשו"ע¹⁵, עד כמה מחייב הוא גם כלפי מקרים חריגים אלה.

נראה כי מקרהו של יצחק¹⁶ עשוי לשמש ראייה ראשונית וקדומה לאפשרות הענקת השם עוד לפני המילה. פשוטו של מקרא¹⁷ מורה כי שמו ניתן לו תחילה, ורק אחרי כן נתקיימה בו מצות מילה. ואף אם שם מדובר בגזירת הכתוב אשר הטרימה צווי לצווי המילה¹⁸, אף על פי

הקריאה ביום המילה. עו"ר רמזו לכך בספר "אוצר הברית" (וייסברג) ח"א עמ' ר"יב סק"ט: "ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו - ר"ת מילה". ועי' בחובי" אור תורה" גליון שבט תשמ"ז עמ' תי). עו"ר להלן הערה 30 - הקפדות פוסקים לקריאה אך ורק אחר המילה.

15. יתירה מזו, המקור בש"ס לדיני ברכות המילה אינו מזכיר כלל את התפילה לשלום הילד, ובודאי שלא את קריאת השם - ראה שבת קל"ז ב'; וכן לא הזכיר זאת הרמב"ם - ר' בה"ל מילה ריש פרק ג' וכן ר' סמ"ג מ"ע כ"ח.

16. מעניין שראיה קדומה זו שורשה נעוץ דוקא במקרהו של יצחק, אותו יצחק אשר - קרוב לודאי - נולד פג (ראה במאמרי שבקובץ "מרחבים" - ה') ודוקא אצלו נא ענין זה לביטוי; הלוא דבר הוא!

17. בראשית כ"א ג-ד': תחילה נאמר שם "ויקרא אברהם את שם בנו... יצחק" ורק אח"כ נאמר "וימל אברהם את יצחק בנו"; אם כן תחילה נקרא שמו ואח"כ נימול. ואכן הודגש דבר זה ע"י המלבי"ם (בפירושו שם) כי מאחר וציווי ה' "וקראת את שמו יצחק" לא הוגבל לתאריך וזמן מסויים, ואילו המילה נקבעה למועד היותו בן שמונה ימים, לכן חייב היה להקדים את קריאת השם - ציווי מיידי - למילה - ציווי מאוחר - "וכן קיים אברהם: ויקרא שם בנו - תיכף, וימל - בן שמונת ימים, ועל שניהם אמר כאשר צוה אותו אלוקים". ולהוסיף כי אברבנאל (עח"ת, בראשית פרק כ"א) תלה פירוש שזוה כבר ברמב"ן: "והרמב"ן כתב שביום שנולד קרא שמו יצחק לפי שנצטוו עליו ובלידתו הגיע זמן המצוה ההיא, אבל המילה היה זמנה לשמונה ימים, ועשאה כן" (ואברבנאל עצמו נקט פירוש אחר, ראה שם). אמנם ברמב"ן שבספרינו לא מצאתי אותם דברים שיוחסו לו.

18. כזו היתה טענת ספר "ברית אבות" סי' ח' אות א', שאין להביא ראיה ממקרהו של יצחק לפי שזו היתה גזירת הבורא, ואותה גזירה ייחודית אין ללמוד ממנה לדורות!

כן יכולים אנו ללמוד מכאן כי אין מניעה הלכתית מובהקת להקדמת הענקת השם; לולא כן לא היה הדבר נעשה בדרך זו!¹⁹ לכך נראה כי בשעת הצורך ישנה אפשרות להקדמת מועד נתינת השם עוד לפני המילה.

גם אחד מנוסחי התפילה הנאמרת אחר המילה עשוי לשמש סמך לאפשרות ההקדמה. אותו נוסח - המצוי אצל אבודרהם²⁰ וכן נקט גם הטור²¹ - גורס: "אלקיננו ואלקי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני וכו'". מניסוח זה משתמע כי כבר קרוי הילד בשם; אמור מעתה שקריאת השם קדמה למילה! ואף אם גם זו אינה ראייה הכרחית²², הרי היא עשויה לשמש סמך נוסף²³ לאפשרות ההקדמה.

כאמור, מעבר לכלול בראיות אלה, עצם השמטת חובת הצמדת

19. מכאן היתה ראייתו של בע"ס "חמודי דניאל" (מובא בסו"ס "זכרון ברית לראשונים" עמ' 298) דאין כפידיא לרות הענקת השם עד מועד המילה, "דהא אברהם קרא שמו יצחק קודם המילה אף שנימול לחי". וכנגד הטענה שאצל יצחק זוהי גוה"כ אשר אין ללמוד ממנה לדורות, כתב "ואייל כיון דהי מצוה מפי הקב"ה לקרותו יצחק... דאם הי בזה איזה די הגיון לקרוא דוקא אתר המילה משהינן...".
20. אבודרהם - מילה וברכותיה.
21. טור יו"ד סי' רס"ה - משם בעל העיטור: "ומנהג... ואחר כורת הברית לומר קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני" (ולא העירו מפרשיו ולא כלום על נוסח זה).
22. ראה חובי "יאסיא" ל"ח (אלול תשד"מ) עמ' 3-72; שם שב ר"מ הלפרין וסייג דברים שנדפסו בספר "יאסיא" ד' עמ' 238; והסכים כי הראיה מלשון אבודרהם איננה מוכחת ומוכרחת ואין בה הפקעה מהצמדה, אלא - לכל היותר - אינה משמשת מקור לחיוב הצמדה.
23. יתכן כי יש מקום להוסיף לכך את האמור ב"ספר חסידים" סי' תתש"מ: "...כשמשימין הנער בערס וקורין לו שם וכו'" - משמע שכבר משעת הנתינה בעריסה יש לו שם! ור' בספר "ספר הברית" (פירוטינסקי) עמ' רפ"א סי"ק נ"א, אשר כתב ליישב בדוחק רב כי "אפשר דר"ל לאחר המילה שכבר קראו לו שם". עו"ר בספר "אוצר השמות" (ראזענבערג) ח"ט עמ' 379, שם סבר כי בתקופה הקדומה נראה כי השם ניתן להנולד מיד אחר הולדו. אבל בימים מאוחרים החלו לקרוא שם להנער היולד ביום המילה שהוא יום השמיני ללידתו". אם אכן כך הדבר, אזי ודאי שיהיה סמך ניכר לאפשרות הקדמת הענקת השם עוד לפני המילה. ברם ר' לעיל הערה 14 מה שהערנו על כך.

השם והמילה הן מן הש"ס והן מספרי הפסיקה²⁴, היא היא ראייה מכרעת בעד אפשרות ההקדמה. ועם שעל סמך הראיות והטעמים הנזכרים לעיל נהגו ישראל בהצמדה זו, הרי אין זה אלא דרך כלל ולא כלפי מקרים חריגים. במקרים אלה, כאשר מלכתחילה גלוי וידוע שביצוע המילה יידחה פרק זמן ממושך ביותר, הוסכם ע"י רבים מן האחרונים שאין לדחות את הענקת השם, ויפה שעה אחת קודם. ומאחר ואצל ולד זה כבר בטלה אותה הצמדה, הרי מוטב להקדים את מועד קריאת השם כבר סמוך ללידה עצמה.

זו היתה מסקנתם של "אחרונים" רבים²⁵, להקדים את קריאת השם לפג עוד קודם מלאות לו שמונה ימים. שני יתרונות ראו בהקדמה זו: הן קריאה בטרם היותו ערל - קודם שהתחייב במילה - והן אפשרות מוקדמת לתפילה עבורו, להחלמתו ורפואתו²⁶. אמנם היה²⁷ שהעדיף

24. ראה לשונו של שו"ת "מהר"ם בריסק" ח"ב סי' ז': "...קריאת השם להזכר אינו קשור כלל למצות מילה, רק שכבר נוהגין לקרוא שם להילד עד אחר המילה". ור' שם בהגה, המצדד לקרוא תיכף ומיד שם כאשר מדובר בילד שמתו אחיו מחמת מילה.

25. ר' "חמודי דניאל" הנז': "ונראה דמי שיודעין בו שא"א למולו בזמנו ורוצים לקרותו בשם עדיף טפי שיקראו לו שם קודם שמונה, שעדיין אינו ערל...". וכן הסכים בספר "ברית אבות" סי' ח' אות א', דעדיף לקרוא שם קודם שמיני וכתב זאת אף לשיטת ה"חסד לאברהם" הנ"ל; וכן נהג גם סי' "פדיון נפשי" דלהלן, הכותב דבריו גם לשיטת ה"חסד לאברהם". כן ר' הכרעת הגר"י זילברשטיין שליט"א ("אסיא" חוב' ל"ח - אלול תשד"מ - עמ' 36, לשאלה ד') כי עדיף לקרוא שם קודם מלאות לו שמונה ימים, ובכל אופן אם איחרו - יקראו לו שם גם מאוחר יותר. וכן ר' "נשמת אברהם" יו"ד סי' רס"ג סוף סק"ו, וכן ר' "אסיא" חלק ד' עמ' 236-242.

26. ר' שו"ת "אז נדברו" חיי"ג סי' ע"ג (וכ"כ הגר"ב זילבר בהערות הנדפסות בסו"ס "ברית דוד", לסי' רס"ה ס"ק ס"ה) בדבר המנהג שלא לקרוא שם עד שתוסר הערלה: "נראה דזה בכלו חדשיו, דאפילו אם נאמר דלפני זמנו לא מקרי ערל, מ"מ יש על זה מציאות נפל ערלה וראוי למילה, אלא שזה לפני זמנו. אבל בילד שלא כלו חדשיו ושמים אותו באינקובטור אין עליו שם ומציאות של ערלה דהוי כחתיכת בשר, אפשר לקרוא לו שם ולהתפלל עליו כיון שזקוק לרחמים גדולים שיתקיים. כלומר דקוראין לו שם העתידי ליתן לו וכו'"; ור' שם המעשים שהביא; ור' בסי' "אוצר הברית" (ויסברג) ח"א עמ' רי"א והערה ג' שם. [נל סמך דבריו הנ"ל צ"ב אם מותר לסוך שמן תרומה לפג אשר עבר גיל שמונה ימים, וכן כל שאינו נימול מסיבה רפואית-הלכתית, שהרי - לדבריו - אין עליו עדיין שם ערלה].

לקרוא שם דוקא אחר מלאות לו שמונה ימים. עם זאת אלו ואלו מודים כי השם יינתן עוד לפני מילתו²⁸; אם תוך שמונה ואם אחר מלאות לו שמונה.

ואכן ידועים כמה וכמה מעשים בהם הורו גדולי ישראל להקדים ולהעניק שם עוד בטרם המילה²⁹, כאשר היה מדובר בולד חולה או בפג אשר מילתו תידחה זמן רב. נימוק מרכזי בפיהם היה הטיעון כי

27. בספר "זוכר הברית" (גריוואלד) סיי' כ"ד אות כ' ציין שדעת ספר כורת הברית "ידעיה אחר ח' ללידתו". וראה גם בספר "שערי פדות" - הנקרא פדיון נפש סיי' ה' אות י', שם כתב "דאפשר לומר דאם הי' חולה ולא מלו אותו עדיין והפדה"ב צריכה להיות בזמנה... אזי יקראו אותו שם בשעת הפדיון בעת שנעשה התינוק חפץ של מצוה" - ומשתמע מכאן בבירור שלא קראו לו שם קודם מלאות לו שמונה ימים. אמנם בספר "עדות לישראל" (ורדיגר) עמ' ר' אות ג' מקפץ בהכרעה זו. וראה גם בשו"ת "הלל אומר" סיי' קנ"א, המציין דברי אביו אשר צידד "שיתנו לו שם בעת עליית אביו לתורה... וטוב שלא יהיה תוך ח' ללידתו".

28. וכתב בשו"ת "אז נדברו" הנז', דבשעת המילה אינם צריכים לשנות נוסח התפילה "ואפשר לומר כרגיל ויקרא שמו בישראל, דשלימות השם הקשור בשורש נשמתו נתגלה דוקא בשעת המילה" (אף כי לכאורה במקרה שכזה ניתן היה לסמוך על גירסתם של אבודרהם והטור הנ"ל).

והוער (נ"אסיא" חלק ד' עמ' 242) משם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שבמקרה שכזה ודאי ראוי להקפיד - לכוי"ע - שהמברך יטעם מיד אחרי הברכה, לפני אמירת התפילה "ואי"א קיים את הילד הזה" וכו"ו.

29. ראה בספר "בלבת אש" (תולדות האדמו"ר מאו"רוב) חלק שני עמ' רפ"ח-ט': "כשאירע לאברך משיבה ליטאית שנולד לו תינוק בחודש השמיני עם מחלה קשה, והמשגיח דפוניבו רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל רמז שמתקשה להתפלל לרפואתו כי עדיין לא נקרא שמו בישראל, צידד מרן זצ"ל שיקבעו לילוד שם תיכף ומיד למרות שעדיין אי אפשר למולו, בהוסיפו שמובא בזוהר הקדוש כי עצם קביעת השם היו מילתא... כיון שתזר האב עם השם אל רבי יחזקאל מפוניבו קיבל את הדברים בקורת רוח - ואמר - טוב מאוד, טוב מאוד, כבר יש לילוד שם, עכשיו יכולני להתפלל בעדו" (מעשה זה מובא גם בקובץ "אסיא" ח"ד עמ' 244, ברם ר' בספר "בלבת אש" הנז' הערה 59 - על מהימנות דיוק נוסח זה דוקא).

כן ראה בקובץ "אסיא" הנ"ל עמ' 5-244, מקרה בו "לאברך אחר מבני ברק נולד בן חולה מאוד ר"ל... והברית נדחתה". באותה שאלה ובאותו מעשה פסקו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל וכן הגר"מ שך שליט"א לקרוא שם לחולה עוד קודם הברית (הגר"מ שך שליט"א סייג זאת למקרה ומצבו של התינוק אנוש). וכן צויין שם מקרה נוסף של ילד חולה, והכרעת האדמו"ר מסטמאר ליתן שם כבר עתה עוד קודם הברית. ועוד צויינו שם מקרים נוספים "בהם נתנו שם לפני הברית, וכולם בהתייעצות עם גדולי תורה ופוסקים". וכן פסק מו"ר הגר"מ א"א כהנא שפירא שליט"א (לר' ש.פ.) לקרוא שם אף קודם המילה (בצינון למעשה הנז' בהגר"י לוונשטיין זצ"ל).

דוקא ולדות אלה זקוקים עד מאוד לתפילה ולרחמי שמים, ולענין זה השם משמעותי.

עם זאת ידוע כי ישנם מגדולי ישראל שהסתייגו מקריאה מוקדמת, וסברו שבשום מקרה אין להקדים ואין לקרוא שם בהיות הולד ערל³⁰. לדידם, גם אם מדובר בדחייה ממושכת, אף על פי כן לא יוענק שם עד שיימול.

לפיכך יעשה לעצמו אדם רב, וישאל שאלת חכם להכריע ספק זה.

ד. מובן מאליו, שכאשר המדובר הוא בלידת בת - פגה - נמנעת ונחסכת התלבטות זו, ויוכל השם להינתן כדרכו וכרגילותו. בנוגע לכך - קריאת שם לבנות מצינו מנהגים שונים³¹: יש שנהגו לתת כבר

30. כלפי אותו מעשה הנז' בהערה הקודמת - מקובץ "אסיא" - בו פסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגרא"מ שך שליט"א לקרוא שם אף קודם המילה, הרי באותו מקרה סבר הגר"מ קנייבסקי זצ"ל שיש להימנע מקריאת שם עד הברית. כך גם שמעתי מהראש"צ הגר"מ אליהו שליט"א, כי דרך הנהגתו שוללת נתינת שם קודם המילה כל זמן היות הילד ערל. ואף אם מדובר בדחייה לזמן ממושך מחמת היות הולד באינקובטור ובטיפול נמרץ, אעפ"כ לא ייקרא לו שם אלא אך ורק בשעת המילה עצמה. וכן גם בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ח סימן נ"ד. (ורי רמב"ן שמות ד' כ', המבאר השמטת שמו של אליעזר בן משה, משום שקודם המילה לא קראו לו שם, ומחמת כל שאירע עם המלאך נדחתה קריאת שמו לאחר זמן. ומשמע שאכן תיתכן דחייה ממושכת).

31. ר' דוד זכות בספר "זכר דוד" מאמר א' סוף פרק פ"א כתב כי בשעת העלייה לס"ת נותנים את השם, ויש נוהגים לקרוא שם ביום הלידה עצמו. והביא מספר "אות ברית כ"י"י פ"יא, "מנהג חכמה" - לקרוא לבנות שם בסוף חודשן, ונימק זאת בדמיון אשה ללבנה, עיי"ש (ורי עוד בסוף הפרק שם - ציון הקפדה שדוקא האב הוא זה שיקרא השם לבנות, כמו גם לבנים). ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' ז' הביא משם בעל "בני יששכר" אשר "צוה לקרוא שם לבנות בהזדמנות הראשון בקרה"ת ב' או ה"י, וכ"כ בשו"ת "הלל אומר" סי' קנ"א. וכן ראה בספר "יגדיל תורה - תשובות וביאורים" (מהרמ"מ שניאורסאהן זצ"ל - אדמו"ר חב"ד) סי' קפ"ג (עמ' 288) המציין משם אדמוה"ז כי "אף שיש טעם הנותן מקום לחכות בקריאת השם עד קריאת התורה בש"י, בכ"ז מפני טעמים ידועים אין לעשות כן, ויקרא שם לבתו ביום הקריאה הקרוב ליום הלידה", והוסיף כי "זוהי הוראה כללית לכל". אמנם בספר "טעמי המנהגים" עמ' שצ"ו (סי' תתקכ"ט, בקווי"א) הובא משם מהר"ש מבעלז' "שאם נולדה לאחד בת אין לקרות לה שם קודם חמישה ימים. ואם יום השלישי הוא בש"י, יכול לקרות לה שם בש"ק". ע"י בספר "דרכי חיים ושלום" (מונקאטש) סדר קרה"ת סי' ר"ט: "מי שנוול לו בת למז"ש באמצע השבוע, צוה לקרוא לה שם תיכף בעת קריאת ס"ת הסמוך

ביום הלידה עצמו, יש שהמתינו לקריאת התורה הראשונה הסמוכה ללידה³² ויש שהמתינו לשבת הראשונה שאחר הלידה. אמנם יש אשר המתינו וחיכו עד שתוכל היולדת עצמה לילך לבית הכנסת, ואם אינה הולכת אז המתינו לסוף ד' שבועות או סוף החודש. ובכל אופן. אין נתינת שמה של בת - פגה שונה ובדל במאומה מנתינת שם תדירית. ולפיכך לא ישנה איש מדרכו וממנהג אבותיו.

והראשון, ואין להמתין על ש"ק - משם בעל ה"בני יששכר" - ... באמרו, בשלמא כשנולד בן צוטה התורה להמתין שמונה ימים ואז יקראו לו שמו, אמנם בנקבה מדוע נמתין אפי' יום אחד מבלי לקרוא לה שם בישראל, כי את אשר יקרא לו נפש חי' הוא שמו וממשיך קדושת ישראל על הילד, ואיך יאחרו מיום קה"ית הראשון האפשרי". ור' ב"ספר הברית" (פירוטינסקי) סי' רס"ה - לקוטי הלכות נ"ג - פירוט מנהגים שונים, ור' שם מה שציין מן המגדל עוז ומסי תפארת בניס; וכן ראה פירוט נושא זה בסי' "אוצר הברית" (וויסברג) עמי ר"י-ג' ר"י. ור' בסי' "נפש חיה" (להר"ר מרגליות) או"ח סו"ס רפ"ב: "... יש סמך במקרא קדש - למנהג לקרוא שם לבת ב"מי שברך" שאחר קרה"ית - כי שרה שמה וברכתי אותה". (ור' הערתו שם על דברי המג"א וכן מחצה"ש או"ח שם, בנוגע לקדימת עליית התורה לאבי הבן או לאבי הבת - ובאיזו שבת אייר). וראה עוד שו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ח סימן נ"ד; ובמאמר הרב אלי' כ"ץ, בקובץ "צפונות" - ו', עמי מ"ג-מ"ה.

32. בנוגע ל"מי שברך" הטאמר בלידת בת, עיי' בספר "זכר דוד" הני"ל. נוסח אותו "מי שברך" התפרט בשו"ת אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ס"ז (ור' "תשובות וביאורים" - חב"ד - הני"ל, סי' מ"ט) ור' "אוצר הברית" הני"ל עמי ר"י. עו"ר בספר "טעמי המנהגים" סי' תתקכ"ט, על המנהג לעשות שמחת סעודה באותה שבת בה ניתן השם.

נתיבי חינוך והוראה
